

Τι έδειξε η έρευνα για τη διαφθορά στην Ελλάδα: αναλυτικοί χάρτες, σημαίνοντες αριθμοί

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΑΥΡΗΣ

Το θέμα του επιστημονικού ορισμού και της εμπειρικής μέτρησης του φαινομένου της διαφθοράς δεν είναι απλό εγχείρημα. Για την ποσοτική και ποιοτική αποτίμησή του η Διεθνής Διαφάνεια σε παγκόσμιο επίπεδο χρησιμοποιεί τρία βασικά ερευνητικά εργαλεία:

- Το Δείκτη Αντιλήψεων για τη Διαφθορά –γνωστό ως CPI. Πρόκειται για τον πιο γνωστό δείκτη που βασίζεται σε έρευνες ειδικού πληθυσμού. Συγκεκριμένα, καταγράφει τις εκτιμήσεις του επιχειρηματικού κόσμου και ειδικών αναλυτών. Το 2007 ο δείκτης CPI κάλυψε 180 χώρες. Είναι ένας σύνθετος δείκτης, ο οποίος προκύπτει από συνδυασμό ερευνών. Για να συμπεριληφθεί μια χώρα στο συγκεκριμένο δείκτη, πρέπει να υπάρχουν τουλάχιστον τρεις έρευνες ή τρεις πηγές στοιχείων γι' αυτήν.

- Το Παγκόσμιο Βαρόμετρο για τη Διαφθορά. Πρόκειται για μια έρευνα κοινής γνώμης η οποία διεξάγεται από το 2003. Το 2007 κάλυψε 60 χώρες συνολικά. Ο δείκτης αυτός διερευνά κυρίως τις υποκειμενικές αντιλήψεις και παραστάσεις της κοινής γνώμης σχετικά με τη διαφθορά και παρέχει γενικές ενδείξεις για την έκταση του φαινομένου. Σε ό,τι αφορά την Ελλάδα, όμως, βασίζεται σε σχετικά μικρό μέγεθος δείγματος; 1.000 ατόμων, και καλύπτει μόνο τις αστικές περιοχές, οι οποίες το 2001 αντιπροσώπευαν το 62% του πληθυσμού. Επίσης, για λόγους συγκρισιμότητας σε διεθνές επίπεδο παρέχει στοιχεία μόνο για ορισμένους προεπιλεγμένους τομείς του Δημοσίου –και είναι ένα ανοικτό επιστημονικό και θεωρητικό ζήτημα το πώς ορίζεται ο δημόσιος τομέας.

- Το Δείκτη Χρηματισμού, τον Bribe-Payers Index. Κι αυτός ο δείκτης βασίζεται σε έρευνες ειδικού πληθυσμού. Το

2006 κάλυψε 125 χώρες. Στην ουσία πρόκειται για μια κατάταξη των 30 μεγαλύτερων εξαγωγικών χωρών με βάση την τάση των πολυεθνικών τους επιχειρήσεων να δωροδοκούν κρατικούς αξιωματούχους όταν δραστηριοποιούνται στο εξωτερικό. Οι σχετικές έρευνες πραγματοποιούνται μεταξύ ανώτατων στελεχών επιχειρήσεων, επιμελητηρίων, τραπεζών των χωρών υποδοχής και αφορούν τη δραστηριότητα των πολυεθνικών στη χώρα τους.

Βασισμένοι σε αυτά τα δεδομένα, πραγματοποιήσαμε μια εθνική έρευνα για τη διαφθορά στην Ελλάδα, ώστε να λειτουργήσει ως συμπληρωματικό επιστημονικό εργαλείο που θα μας βοηθήσει να διερευνήσουμε τις ιδιομορφίες του φαινομένου της διαφθοράς στη χώρα μας. Σε τι συνίσταται, κατά τη γνώμη μας, η συνεισφορά της συγκεκριμένης έρευνας:

- Πρώτα απ' όλα αποτελεί μια εθνική έρευνα για τη διαφθορά στην Ελλάδα σε μια ερευνητική πρωτοβουλία του ελληνικού τμήματος της Διεθνούς Διαφάνειας.
- Δεύτερον, έχει συμπληρωματικό χαρακτήρα και υποβοηθά την αποτύπωση των ιδιαιτεροτήτων του φαινομένου στη χώρα μας –διότι υπάρχουν ιδιαιτερότητες.
- Τρίτον, δίνει έμφαση στα πραγματολογικά δεδομένα του προβλήματος και λιγότερο στις κοινωνικές αντιλήψεις – ή τουλάχιστον αυτό επιχειρεί.
- Τέταρτον, βασίζεται σε εξαιρετικά μεγάλο δείγμα, κατά

Η έρευνα δίνει έμφαση στα πραγματολογικά δεδομένα του προβλήματος της διαφθοράς και λιγότερο στις κοινωνικές αντιλήψεις. Επιπλέον, λόγω του διευρυμένου δείγματος και της υιοθετηθείσας μεθοδολογίας, με ανοικτές ερωτήσεις και αυθόρμητες αναφορές, καταγράφει το σύνολο των φορέων του δημόσιου τομέα στους οποίους παρουσιάζεται το φαινόμενο.

τρόπο που επιτρέπει τη λεπτομερέστερη καταγραφή του φαινομένου.

- Πέμπτον, παρέχει πληροφορίες όχι μόνο στο ατομικό επίπεδο του ερωτώμενου, αλλά και στο επίπεδο του νοικοκυριού.

- Έκτον, καλύπτει το σύνολο της χώρας· δηλαδή, εκτός από τις αστικές περιοχές, περιλαμβάνει και τις ημιαστικές και τις αγροτικές –κατά συνέπεια είναι αντιπροσωπευτική του συνολικού πληθυσμού.

- Έβδομον, λόγω του διευρυμένου δείγματος και της υιοθετηθείσας μεθοδολογίας, με ανοικτές ερωτήσεις και αυθόρμητες αναφορές, καταγράφει το σύνολο των φορέων του δημόσιου τομέα στους οποίους παρουσιάζεται το φαινόμενο.

- Όγδοον, παρέχει αναλυτικές πληροφορίες, επιπλέον, για τα χρηματικά ποσά που έχουν ζητηθεί.

- Ένατον, καλύπτει, για πρώτη φορά στην Ελλάδα, το χώρο του ιδιωτικού τομέα.

Ποια είναι η προσέγγισή μας; Τι μετράει, δηλαδή, η εθνική έρευνα για τη διαφθορά;

- Πρώτον, την έκταση, τις διαστάσεις του φαινομένου της διαφθοράς.

- Δεύτερον, το χρόνο κατά τον οποίο συνέβη το περιστατικό. Επομένως, εάν καθιερωθεί ένα τέτοιο εργαλείο, μπορούμε να έχουμε μια διαχρονική παρακολούθηση του φαινομένου.

- Τρίτον, το χώρο· δηλαδή, την υπηρεσία του δημόσιου τομέα ή την αντίστοιχη επιχείρηση στον ιδιωτικό τομέα. Καταγράφει επίσης την υπόθεση που αφορά και το χρηματικό ποσό που ζητήθηκε.

Με αυτήν τη λογική, η σημασία της έρευνας θα μπορούσα να πω ότι κωδικοποιείται στα εξής:

- Πρώτον. Χάρη στο ευρύ δείγμα της, επιτρέπει μια ποσο-

τική εκτίμηση του μεγέθους της κοινωνικής διαφθοράς που πλήττει σήμερα στη χώρα και τους πολίτες και τα νοικοκυριά.

- Δεύτερον. Επιτρέπει την αναλυτική χαρτογράφηση και τον εντοπισμό των κοινωνικών χώρων της διαφθοράς, δηλαδή τη διαγραφή αυτού που θα ονομάζαμε «χάρτη της διαφθοράς» τόσο στο δημόσιο, όσο και στον ιδιωτικό τομέα. Πρόκειται για μια πληροφορία εξαιρετικά χρήσιμη στις αρχές και στους αρμόδιους φορείς για την καταπολέμησή της.

- Τρίτον. Επιτρέπει την καταγραφή ενός αναλυτικού, θα έλεγα σε εισαγωγικά, «τιμοκαταλόγου της διαφθοράς». Τι σημαίνει αυτό; Σημαίνει το κοινωνικά παγιωμένο ανά υπηρεσία ύψος του μέσου χρηματικού ποσού που ζητείται για την παράνομη συναλλαγή.

Δυο λόγια επίσης για την ταυτότητα της έρευνας: η ανάθεση έγινε από το ελληνικό τμήμα της Διεθνούς Διαφάνειας. Αποτελεί ποσοτική έρευνα κοινής γνώμης με τηλεφωνικές συνεντεύξεις στα νοικοκυριά των ερωτώμενων και χρήση δομημένου ερωτηματολογίου. Πληθυσμός αναφοράς είναι ο γενικός πληθυσμός 18 ετών και άνω και σε αυτό υπάρχει μια διαφοροποίηση σε σχέση με το Παγκόσμιο Βαρόμετρο που καλύπτει τον πληθυσμό από 15 ετών και άνω. Η έρευνα καλύπτει το σύνολο της χώρας, συμπεριλαμβανομένων και των νησιών. Το δείγμα της είναι αρκετά μεγάλο: 6.000 άτομα. Πραγματοποιήθηκε κατά τη διάρκεια ενός μήνα, περίπου τον Οκτώ-

Η έρευνα επιτρέπει την αναλυτική χαρτογράφηση και τον εντοπισμό των κοινωνικών χώρων της διαφθοράς, δηλαδή τη διαγραφή αυτού που θα ονομάζαμε «χάρτη της διαφθοράς» τόσο στο δημόσιο, όσο και στον ιδιωτικό τομέα. Πρόκειται για μια πληροφορία εξαιρετικά χρήσιμη στις αρχές και στους αρμόδιους φορείς για την καταπολέμησή της.

βριο και το Νοέμβριο του 2007. Η μέθοδος δειγματοληψίας ήταν η πολυσταδιακή στρωματοποιημένη δειγματοληψία. Το τυπικό σφάλμα για το μέγεθος δείγματος που είχαμε υπολογίζεται σε $\pm 1,3$, που είναι αρκετά ικανοποιητικό για τα μεγέθη στα οποία αναφερόμαστε.

Μιλάμε συνεπώς για την έκταση της διαφθοράς στο δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα. Η βασική ερώτηση που χρησιμοποιείται είναι: «Εάν σε σας προσωπικά ή σε κάποιο άλλο μέλος του νοικοκυριού σας έχει τύχει ποτέ να ζητήσουν χρήματα εκτός από τα νόμιμα ή κάποιο άλλο αντάλλαγμα για να προχωρήσει πιο γρήγορα ή να τακτοποιηθεί κάποια υπόθεση ή άλλη εκκρεμότητα που είχατε με δημόσια υπηρεσία, υπουργείο, οργανισμό, δημόσια επιχείρηση κ.λπ.». Η διατύπωση είναι αρκετά αναλυτική, ακριβώς για να συμπεριλάβει το σύνολο των περιπτώσεων που εμπίπτουν σε αυτό το φαινόμενο. Αντίστοιχη διατύπωση υπήρχε και για τον ιδιωτικό τομέα που αφορά «την αγορά, συναλλαγή ή άλλη υπόθεση ή εκκρεμότητα που είχατε με ιδιωτική εταιρία ή επιχείρηση ή κάποιον ιδιώτη επαγγελματία».

Σε ό,τι αφορά το δημόσιο τομέα, το 12% των ερωτηθέντων του δείγματος απαντά ότι έχει ζητηθεί από τους ίδιους προσωπικά, το 6% ότι ζητήθηκε από κάποιο άλλο μέλος του νοικοκυριού, 2% απαντούν και τα δύο και 79% απαντάει ότι δεν τους έχει ζητηθεί. Αντίστοιχα στον ιδιωτικό τομέα διαπιστώνονται ποσοστά 6% σε ατομικό επίπεδο, 2% σε επίπεδο άλλου μέλους του νοικοκυριού και 1% και τα δύο. Αθροιστικά, συνεπώς, το 20% των νοικοκυριών δηλώνει ότι έχουν ζητηθεί χρήματα από το δημόσιο τομέα και το 9% από τον ιδιωτικό. Εάν κάνουμε προβολή των δεδομένων μας στον πληθυσμό των νοικοκυριών της χώρας, που το 2001 ήταν περίπου 3.700.000 νοικοκυριά ή στο σύνολο των πολιτών τον ενήλικα πληθυσμό, ο οποίος ήταν 8.835.000 άτομα, έχουμε αντιστοίχιση 733.000 νοικοκυριών στο δημόσιο τομέα ή πάνω από

ένα εκατομμύριο πολιτών και 330.000 νοικοκυριών ή 618.000 πολιτών στον ιδιωτικό τομέα, οι οποίοι δηλώνουν ότι έχουν πέσει θύματα περιστατικών διαφθοράς.

Σημασία έχει επίσης ο χρόνος κατά τον οποίο σημειώθηκε το περιστατικό, καθώς μέχρι στιγμής (με την εξαίρεση ίσως αυτής που προανέφερε ο κ. Παπαδημητρίου) δεν υπάρχουν αντίστοιχες έρευνες. Επομένως, από φέτος, που ξεκινά αυτή η έρευνα, έχουμε τη δυνατότητα για μια ετήσια βάση αναφοράς. Από τα περιστατικά που δηλώνουν οι πολίτες, το 42% έχει συμβεί στο δημόσιο τομέα στους δώδεκα μήνες του 2007 και το 57% παλαιότερα, ενώ στον ιδιωτικό τομέα το 47% δηλώνει ως χρόνο εκδήλωσης του περιστατικού το 2007 και το 51% παλαιότερα –επομένως βλέπουμε ότι είναι σχετικά πιο πρόσφατα τα περιστατικά στον ιδιωτικό τομέα. Αν κάνουμε τώρα την αναγωγή στο σύνολο του πληθυσμού και εστιάσουμε στο έτος αναφοράς μας, στο μεν δημόσιο τομέα έχουμε αναφορές περιστατικών διαφθοράς 8% για το 2007 και αντίστοιχα στον ιδιωτικό 4%—δηλαδή η σχέση δημόσιου προς ιδιωτικό τομέα είναι 2:1. Συγκεκριμένα για το 2007, που αποτελεί το έτος αναφοράς μας, τα αντίστοιχα νούμερα είναι 293.000 νοικοκυριά ή 530.000 πολίτες που έπεσαν θύματα διαφθοράς στο δημόσιο τομέα και 147.000 νοικοκυριά ή 265.000 πολίτες που δήλωσαν περιστατικά για τον ιδιωτικό τομέα.

Να περάσουμε στη συνέχεια στην υπηρεσία όπου εκδηλώθηκε το περιστατικό της διαφθοράς, δηλαδή να καταγράψουμε λίγο τους όρους εμφάνισής της. Αρχίζοντας από το δημόσιο τομέα, βλέπουμε ότι στην πρώτη θέση κατατάσσονται τα δη-

Στο μεν δημόσιο τομέα για το 2007 έχουμε αναφορές περιστατικών διαφθοράς 8% και αντίστοιχα στον ιδιωτικό 4%—δηλαδή η σχέση δημόσιου προς ιδιωτικό τομέα είναι 2:1.

μόσια νοσοκομεία. Στη δεύτερη σειρά βρίσκονται οι πολεοδομίες, ακολουθούν οι εφορίες, το υπουργείο Μεταφορών, οι δήμοι, το υπουργείο Υγείας, κάποια ασφαλιστικά ταμεία –το ΙΚΑ στη συγκεκριμένη περίπτωση– νομαρχίες, η ΔΕΗ, το Κτηματολόγιο, τράπεζες, ο ΟΤΕ, δασαρχεία και άλλες αναφορές, ενώ υπάρχει ένα 12% που δε δηλώνει σε ποια υπηρεσία εκδηλώθηκε το περιστατικό.

Στην αντίστοιχη εικόνα για τον ιδιωτικό τομέα, πάλι στην πρώτη θέση κατατάσσονται οι ιδιωτικές επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών υγείας –νοσοκομεία, γιατροί, ιατρεία– και ακολουθούν οι τράπεζες, ο δικηγορικός κλάδος, νομικές υπηρεσίες και αρκετά άλλα επαγγέλματα που σχετίζονται είτε με το κατασκευαστικό κύκλωμα, είτε με την αγορά ακινήτων και άλλους επαγγελματικούς χώρους. Να πω ότι στην ουσία για ορισμένα από αυτά τα επαγγέλματα, όπως για παράδειγμα τους δικηγόρους ή τους νομικούς και τους μηχανικούς ή τους εργολάβους, τα περιστατικά παραπέμπουν σε συναλλαγές πάλι στο δημόσιο τομέα. Δηλαδή οι φορείς αυτοί εμφανίζονται ως διαμεσολαβητές της διαφθοράς, επομένως ένα ποσοστό από την καταγραφόμενη διαφθορά στον ιδιωτικό τομέα –γιατί έτσι το βιώνει ο πολίτης– στην ουσία αφορά και πάλι τη λειτουργία του κράτους.

Ποια είναι τα χρηματικά ποσά που ζητούνται στα περιστατικά διαφθοράς; Να πω καταρχήν ότι στο δείγμα μας, από τα 514 άτομα που δήλωσαν περιστατικά διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, τα μισά σχεδόν δήλωσαν και το ποσό. Ο μέ-

Ορισμένοι από τους φορείς του ιδιωτικού τομέα εμφανίζονται ως διαμεσολαβητές της διαφθοράς, επομένως ένα ποσοστό από την καταγραφόμενη διαφθορά στον ιδιωτικό τομέα –γιατί έτσι το βιώνει ο πολίτης– στην ουσία αφορά και πάλι τη λειτουργία του κράτους.

σος όρος του ζητούμενου ποσού είναι 1.313 ευρώ για το δημόσιο τομέα και 1.554 ευρώ για τον ιδιωτικό –είναι δηλαδή υψηλότερο για τον ιδιωτικό τομέα. Εάν το δούμε με βάση τις διευκρινισμένες απαντήσεις, δηλαδή με βάση τα 271 άτομα που δήλωσαν ποσά για το δημόσιο τομέα, περίπου το 76%, τουτέστιν τρεις στους τέσσερις, είπαν ότι τους έχουν ζητηθεί ποσά μέχρι 1.000 ευρώ, ενώ το μεγαλύτερο μερίδιο αφορά ποσά έως 300 ευρώ. Βεβαίως, υπάρχει και το ένα τέταρτο περίπου των πολιτών που δηλώνουν μεγαλύτερα ποσά, έως και αστρονομικά ποσά. Να διαπιστώσουμε επίσης ότι υπάρχει μια διαφοροποίηση στον ιδιωτικό τομέα όπου ο μέσος όρος των ποσών είναι υψηλότερος, δηλαδή τα ποσά είναι κατά κανόνα σχετικά μεγαλύτερα. Η διακύμανση επίσης είναι εδώ πάρα πολύ μεγάλη. Βλέπουμε λοιπόν ως συνολική εικόνα και στους δύο τομείς ότι τα ποσά ξεκινούν από 40 ευρώ και φτάνουν έως τα 5.000 ευρώ –για παράδειγμα στα νοσοκομεία. Μιλάμε δηλαδή για ποσά που αφορούν την καθημερινή μικροδωροδοκία, όχι για το φαινόμενο της διαπλοκής. Υπάρχουν όμως και ποσά που ξεπερνούν τα 100.000 ευρώ, για παράδειγμα στον κατασκευαστικό κλάδο για έκδοση αδειών.

Θα περάσω τώρα σε μια σύγκριση της διαφθοράς κατά τομέα, ξεκινώντας καταρχήν από τη συνολική αποτύπωση του φαινομένου της διαφθοράς στην έρευνα με αναφορά σε όλα τα χρόνια –ανεξαρτήτως δηλαδή τελευταίου έτους. Το ποσοστό που ενδιαφέρει είναι το συνολικό ποσοστό νοικοκυριών που δηλώνει ότι του έχει τύχει περιστατικό διαφθοράς, είτε φέτος είτε παλαιότερα, και είναι 26%. Αυτό πάλι επιμοιράζεται σε ένα 20% στο δημόσιο και σε ένα 9% στον ιδιωτικό τομέα –η δε απόκλιση οφείλεται στο ότι υπάρχουν ερωτώμενοι οι οποίοι έχουν δηλώσει ότι έχουν τύχει θύματα διαφθοράς και στον ιδιωτικό και στο δημόσιο τομέα. Εάν περιορίσουμε τις αναφορές μόνο στους τελευταίους δώδεκα μήνες, το αντίστοιχο ποσοστό είναι 12% και επιμοιράζεται 8% στο δημόσιο τομέα και 4% στον ιδιωτικό.

Για να έχουμε μια ποσοτική εκτίμηση για το φαινόμενο, μπορούμε να δώσουμε τα εξής νούμερα. Συνολικά στη χώρα μας 953.000 νοικοκυριά έχουν πέσει θύματα διαφθοράς είτε το 2007, είτε σε προηγούμενη περίοδο, κι αυτό αντιστοιχεί σε 1.680.000 πολίτες, ενώ μόνο για το 2007 μπορούμε να υπολογίσουμε τα νοικοκυριά θύματα διαφθοράς σε 340.000 και τους πολίτες σε περίπου 800.000. Η συνολική κατανομή του χρόνου εκδήλωσης της διαφθοράς, αθροίζοντας το δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα, είναι 47% το 2007. Συνεπώς περίπου τα μισά από τα περιστατικά που δηλώνονται έχουν συμβεί φέτος και το 53% έχει συμβεί παλαιότερα.

Εάν δούμε συγκριτικά τη σύνθεση κατά τομέα των περιστατικών και των χρηματικών ποσών, βλέπουμε ότι, ως προς τον αριθμό των περιστατικών, η σχέση δημόσιου τομέα προς ιδιωτικό είναι 2:1, καθώς όμως τα ποσά που ζητούνται στον ιδιωτικό τομέα είναι υψηλότερα, σε ό,τι αφορά τα χρηματικά ποσά η σχέση αυτή γίνεται περισσότερο αναλογική. Στα 6.000 άτομα που συμμετείχαν στην έρευνα και με δεδομένο ότι οι μισοί δηλώνουν ποσό, αρνούνται δηλαδή να δηλώσουν όλοι, το αθροιστικό ποσό που καταγράφεται για το δημόσιο τομέα προσεγγίζει τα 434.000 ευρώ. Για τον ιδιωτικό τομέα, αντίστοιχα, από τα μόνο 150 άτομα που δηλώ-

Λαμβάνοντας ως βάση το 8% και το 4% των νοικοκυριών που αναφέρουν περιστατικά διαφθοράς το 2007 για το δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα αντίστοιχα, και τους μέσους όρους των ζητούμενων χρηματικών ποσών ανά τομέα, μπορεί κανείς να υπολογίσει το ποσό της διαφθοράς. Είναι 385 εκατ. ευρώ για το δημόσιο και 228 εκατ. ευρώ για τον ιδιωτικό τομέα και αθροιστικά ένα μέγεθος που κυμαίνεται από 550 έως 674 εκατ. ευρώ και μπορεί να φτάνει έως τα 613 εκατ. ευρώ.

νουν ποσό, το αθροιστικό ποσό προσεγγίζει τα 330.000 ευρώ.

Λαμβάνοντας ως βάση για την εκτίμηση του μεγέθους της διαφθοράς το 8% και το 4% των νοικοκυριών που αναφέρουν τέτοια περιστατικά για το δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα αντίστοιχα και τους μέσους όρους των ζητούμενων χρηματικών ποσών ανά τομέα, μπορεί κανείς να υπολογίσει το ποσό της διαφθοράς στο δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα. Είναι 385 εκατ. ευρώ για το δημόσιο και 228 εκατ. ευρώ για τον ιδιωτικό τομέα και αθροιστικά ένα μέγεθος που κυμαίνεται από 550 έως 674 εκατ. ευρώ ενώ μπορεί να φτάνει έως τα 613 εκατ. ευρώ. Είναι, αν θέλετε, ένας απλός αριθμητικός υπολογισμός που έχει μια επιστημονική βάση. Είναι μια προσέγγιση της πραγματικότητας που χωρίς να είμαστε σίγουροι ότι δεν υποεκτιμά το φαινόμενο της διαφθοράς, είναι χρήσιμη ωστόσο για να ξεκινήσει κανείς να μελετά συστηματικά από εδώ και πέρα το φαινόμενο της διαφθοράς στη χώρα μας.